

Outdoor Education PO POLSKU

PRZEWODNIK

Wprowadzanie edukacji outdoorowej do programu nauczania –
przedszkoli, szkół podstawowych i ponadpodstawowych.

Fundusze
Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Rzeczpospolita
Polska

PO²JUTRZE 2.0

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

SPIS TREŚCI

Wstęp	1
Outdoor education – nauka poprzez doświadczanie	4
Wizja Outdoor Education w Polsce	8
Miejsce Outdoor Education w programie nauczania	10
Postępowe nauczanie poprzez doświadczanie	16
Kompleksowe planowanie zajęć outdoorowych	19
Zaangażowanie rodziców i opiekunów	25
Miejsca do nauki na świeżym powietrzu	26
Doświadczenia wyjazdowe	27
Rozpoznawanie osiągnięć	29
Kształcenie i rozwój zawodowy nauczycieli	31
Zasady BHP w edukacji outdoorowej	33
Wnioski	43

WSTĘP

Szanowni Nauczyciele, szanowna Dyrekcjo szkół podstawowych i ponadpodstawowych oraz przedszkoli!

Pomimo dostępności tanich, skutecznych i bezpiecznych metod edukacji na świeżym powietrzu zebrane dane z naszego kraju dowodzą, że w polskim programie nauczania brakuje miejsca dla Outdoor Education, czyli edukacji na świeżym powietrzu (R. Michalak i T. Parczewska „Nieobecność outdoor education w kształceniu szkolnym”). Zmiana stanu rzeczy wymaga działań ze strony dyrekcji, nauczycieli, pracowników jednostek edukacyjnych oraz rządzących.

Z tego powodu nasz polsko-fiński zespół stworzył zestaw narzędzi służący do wdrażania Outdoor Education do programu nauczania polskich szkół podstawowych, ponadpodstawowych oraz przedszkoli.

Zestaw ten składa się z 3 powiązanych ze sobą elementów:

1) przewodnika „Outdoor Education PO POLSKU. Funkcjonowanie edukacji outdoorowej w systemie nauczania szkół i przedszkoli”, zawierający praktyczne informacje, wskazówki oraz pomysły dla nauczycieli i praktyków OE w Polsce,

2) zestawu 20 scenariuszy edukacyjnych Outdoor Education,

3) zestawu narzędzi do pomiaru wzrostu kompetencji w ramach Outdoor Education (OE), czyli „Karty Samooceny Ucznia OE” oraz „Karty Samooceny Nauczyciela OE”.

Powyższy zestaw narzędzi zawiera najważniejsze informacje dla dyrekcji i nauczycieli praktyków dotyczące wdrażania edukacji outdoorowej do istniejącego programu nauczania, w nawiązaniu do podstawy programowej. Nasz zespół starał się, aby obok informacji ogólnych i teorii zawartych w niniejszym Przewodniku „Outdoor Education PO POLSKU”, pojawiły się praktyczne przykłady wprowadzania zajęć outdoorowych w formie 20 przykładowych scenariuszy lekcji oraz praktyczne przykłady metod sprawdzania obecnego poziomu kompetencji outdoorowych ucznia i nauczyciela.

Scenariusze lekcji outdoorowych to narzędzie, które nauczyciel może wykorzystać w swojej praktyce jako gotowy temat zajęć lub jako inspiracja do tworzenia własnych scenariuszy lekcji. Kluczem do sukcesu jest zrozumienie idei tworzenia modelu zajęć outdoorowych. Każdy scenariusz powinien bowiem zawierać odpowiednie elementy, takie jak: informacje dla ucznia/rodzica, zasady bezpieczeństwa, zadanie wprowadzające, zadanie główne oraz podsumowanie. Każdy scenariusz powinien również zawierać tematy:

- nawiązujące do podstawy programowej,
- rozwijające kompetencje przekrojowe (praca w grupie, komunikatywność, kreatywność) oraz
- rozwijające kompetencje fizyczne i relacje z przyrodą.

Zachęcam do lektury.

Katarzyna Jämsä – prezes Fundacji Finnway Polska

OUTDOOR EDUCATION - NAUKA POPRZECZ DOŚWIADCZANIE

Doświadczenia dzieci związane z nauką na świeżym powietrzu są często zapamiętane na całe życie. O konieczności integracji nauki i outdooru mówi się na całym świecie.

Doświadczenia, czy to poprzez zabawę w najbliższym terenie, czy przez przygody w dalszych częściach terenu (np. w lesie, na wsi) mogą zapewnić trafność przeżyć i głębię doznań w programie nauczania w sposób, który trudno osiągnąć w pomieszczeniach, poprzez zaangażowanie w proces nauczania wszystkich zmysłów: dotyku, węchu, słuchu, a nawet smaku.

Nauka na świeżym powietrzu może być przyjemna, kreatywna, często wymagająca lecz pełna przygód, a także może pomagać dzieciom i młodzieży zrozumieć świat, czyli relacje człowiek- człowiek oraz człowiek- otoczenie przyrodnicze. Dzieci i młodzież uczą się przez doświadczenie i rozwijają się jako pewni siebie i odpowiedzialni obywatele, którzy cenią i doceniają spektakularne krajobrazy, dziedzictwo naturalne i kulturowe swojego kraju.

Podróż przez edukację dla każdego dziecka w Polsce powinna obejmować serię zaplanowanych, wysokiej jakości doświadczeń edukacyjnych, również na świeżym powietrzu. Program nauczania outdoorowego doskonalili bowiem kompetencje przekrojowe dzieci i młodzieży poprzez naukę na świeżym powietrzu i powinien być zaprojektowany tak, aby pomóc nauczycielom, edukatorom w nauczaniu i rozwijaniu społeczności partnerskich, łącząc w to sektor wolontariatu.

Zajęcia outdoorowe należy planować tak, aby zapewnić uczniom progresywne i zrównoważone możliwości outdoorowego uczenia się i aby zintegrować je z programem nauczania oraz z podstawą programową.

INTERDYSCYPLINARNOŚĆ

Nauka na świeżym powietrzu przyczynia się do realizacji nadrzędnych celów strategicznych polskiej edukacji, idącej w kierunku edukacji interdyscyplinarnej. Nauka na świeżym powietrzu zachęca uczniów do zrozumienia wzajemnych zależności i relacji między obszarami programowymi. Ta świadomość sprzyja uczeniu się przez całe życie i rozwija umiejętności krytycznego myślenia.

KOMPETENCJE PRZEKROJOWE

Zajęcia outdoorowe stwarzają doskonałe możliwości kształtowania, doskonalenia i wykorzystania szerokiej gamy umiejętności przekrojowych – tak jak komunikatywność, praca zespołowa, kreatywność i przedsiębiorczość – często pomijanych przez standardową edukację w budynku szkoły czy przedszkola. Uświadomienie sobie nowo przysposobionych umiejętności może zasadniczo zmienić rówieśnicze relacje oraz percepcje personelu, co prowadzi do głębokich przemyśleń dotyczących, np. zmian w postawie do rówieśników i nauczycieli oraz zmiany nastawienia do życiowych oczekiwań i sukcesów.

RELACJE MIĘDZYLUDZKIE

Zajęcia edukacyjne na świeżym powietrzu skutecznie niwelują podziały społeczne i mogą pomóc w budowaniu silniejszych relacji pomiędzy uczestnikami zajęć outdoorowych oraz w budowaniu relacji wewnątrz i pomiędzy całymi społecznościami lokalnymi.

Niektóre organizacje edukacyjne mają programy terapeutyczne, w których nauka na świeżym powietrzu odgrywa centralną rolę. Dzieci i młodzież mają możliwość rozwijania swych umiejętności oceny i zarządzania ryzykiem podczas podejmowania decyzji indywidualnych i grupowych, które są konieczne w naturalnych warunkach outdooru.

RELACJE EKOLOGICZNE

Częsta i regularna nauka na świeżym powietrzu zachęca dzieci i młodzież do obcowania z dziedzictwem naturalnym i budowlanym oraz do zaangażowania się w ochronę środowiska lokalnego. Wsie, lasy i obszary miejskie Polski zapewniają idealne warunki dla dzieci i młodzieży do zrozumienia globalnego znaczenia kwestii zrównoważonego rozwoju i ukazują jak osobiste decyzje jednostki i grupy lokalnej mogą przyczynić się do rozwoju bardziej ekologicznej Polski, ale również całej Europy, a nawet całego świata.

ZDROWIE FIZYCZNE I PSYCHICZNE

Nauka na świeżym powietrzu jest zdrowsza—może prowadzić do przyzwyczajenia się i polubienia rekreacji na całe życie. Zajęcia takie jak spacer, wyjazdy i lekcje na dworze są idealne dla dobrego samopoczucia fizycznego i emocjonalnego dzieci i młodzieży, przyczyniają się do zdrowszej polskiej szkoły. Polacy mają dobrą reputację w zakresie aktywności przygodowych, outdoorowych takich jak wspinaczki górskie i osiągnęli międzynarodowe sukcesy w kajakarstwie, żeglarstwie czy narciarstwie.

Ten dokument przedstawia integralną rolę uczenia się na świeżym powietrzu w programie nauczania oraz ukazuje przykłady wprowadzania elementów edukacji outdoorowej do istniejącego systemu nauczania szkół i przedszkoli. Dokument zawiera inspiracje dla nauczycieli, edukatorów i ich partnerów w Polsce, planujących i wykorzystujących środowisko zewnętrzne do zapewnienia naturalnych warunków uczenia się i nauczania, które są istotne, żywe i motywujące.

Dyrekcja i personel jednostek edukacyjnych na każdym poziomie nauczania dzieci i młodzieży może znaleźć w tym dokumencie wskazówki jak najlepiej wykreować i wykorzystać możliwości spędzania czasu na świeżym powietrzu oraz jak optymalnie wykorzystać środowisko naturalne wspierające dostarczanie doświadczeń w naturalnym świecie nauki.

WIZJA OUTDOOR EDUCATION W POLSCE

Nasza, polska wizja uczenia się na świeżym powietrzu, opiera się na przykładach-dobrych praktykach międzynarodowych m.in. z Finlandii, Szkocji i Japonii i jest następująca:

- Wszystkie dzieci i młodzież uczestniczą w szeregu progresywnych i kreatywnych zajęć na świeżym powietrzu, które są wyraźnie częścią programu nauczania
- Szkoły i przedszkola zapewniają wszystkim dzieciom i młodzieży regularne, częste, przyjemne i ambitne możliwości nauki na świeżym powietrzu podczas procesu edukacji przedszkolnej i szkolnej
- Nauczyciele i edukatorzy włączają naukę na świeżym powietrzu do programu nauczania, aby nauka na świeżym powietrzu stała się naturalną rzeczywistością dla wszystkich dzieci i młodzieży.

Racjonalny program edukacji outdoorowej powinien oferować wszystkim dzieciom i młodym ludziom możliwość czerpania przyjemności z pierwszej ręki, doświadczania świata na świeżym powietrzu, czy to na terenie szkoły, na miejskich terenach zielonych, na polskiej wsi lub w dzikim środowisku. Takie doświadczenia motywują nasze dzieci i młodzież do tego, aby stać się skutecznymi uczniami i rozwijać się jako zdrowi, pewni siebie, przedsiębiorczy i odpowiedzialni obywatele. Dobrze skonstruowana i dobrze zaplanowana nauka na świeżym powietrzu pomaga rozwijać umiejętności dociekania, krytycznego myślenia i zdolność do refleksji – umiejętności niezbędne do tego, aby nasze dzieci i młodzież potrafiły sobie poradzić ze społecznymi, ekonomicznymi i środowiskowymi wyzwaniami życia w XXI wieku.

Nauka na świeżym powietrzu łączy dzieci i młodzież ze światem przyrody, z naszym dziedzictwem architektonicznym, naszą kulturą i spo-

łeczeństwem, i zachęca do przybrania aktywnej postawy i prawdziwego zaangażowania się w kształtowanie otaczającego je świata. Podstawowe wartości Outdoor Education w Polsce współgrają z długoletnimi kluczowymi koncepcjami outdooru rozwijanymi m.in. w Szkocji, Skandynawii czy Japonii.

Wyzwanie, radość, trafność, głębia, rozwój całej osoby i żądne przygód podejście do nauki (ang. Adventure Education) jest podstawą pedagogiki outdooru. Środowisko zewnętrzne zachęca personel i uczniów do tego, aby widzieli siebie samych i siebie nawzajem w innym świetle, budując pozytywne relacje i poprawiając samoświadomość i zrozumienie innych.

Długofalowym celem Outdoor Education są partnerstwa między personelem w szkołach, partnerstwa z innymi placówkami edukacyjnymi oraz z różnymi organizacjami. Relacje robocze, które przyczyniają się do rozwoju zawodowego nauczycieli i edukatorów, pozwalają wypracować jasne ścieżki dostarczania doświadczeń i wyników programu edukacji w plenerze.

Realizacja takiej wizji implementowania Outdoor Education w polskim systemie edukacji przedszkolnej, podstawowej i ponadpodstawowej przyczyni się do dobrego samopoczucia naszych dzieci i młodzieży oraz umożliwi im stanie się odpornymi, odpowiedzialnymi obywatelami i odnoszącymi sukcesy osobami uczącymi się przez całe życie, które cenią nasz polski krajobraz i kulturę oraz skutecznie przyczyniają się do rozwoju naszego lokalnego i globalnego społeczeństwa.

MIEJSCE OUTDOOR EDUCATION W PROGRAMIE NAUCZANIA

Outdoor Education jest częścią tzw. edukacji empirycznej (ang. Experiential Learning), opartej na doświadczaniu świata — nauczyciele celowo angażują uczniów w bezpośrednie doświadczenie i skoncentrowaną refleksję w celu poszerzenia wiedzy, rozwijania umiejętności, wyjaśniania wartości i rozwijania zdolności do wnoszenia wkładu w ich społeczności. Według opisu modelu edukacji outdoorowej Gilbertsona, Outdoor Education zawiera w sobie 3 elementy:

1. Rozwój umiejętności fizycznych;
2. Rozwój interpersonalny lub rozwój umiejętności edukacyjnych;
3. Rozwój relacji ekologicznych (relacji ze środowiskiem).

Dzieci i młodzież mają prawo do takiego programu nauczania, który obejmuje edukację na świeżym powietrzu — edukację powietrzu – edukację outdoorową, a obowiązkiem szkół, przedszkoli i ich partnerów jest dostarczanie możliwości doświadczania wiedzy teoretycznej w praktyce.

Postulaty podstawy programowej jednostek edukacyjnych jawnie zachęcają do zwiększenia zakresu prowadzonych doświadczeń i obserwacji, zwiększenia udziału lekcji prowadzonych w terenie. Postulaty te głoszą również, że zwiększenie wymiaru lekcji terenowych będzie sprzyjać rozwojowi społecznemu uczniów (np. integracji grup uczniów). Pożądana jest też korelacja przedmiotowa, np. takich przedmiotów jak przyroda/biologia, chemia, geografia czy wf.

We wszystkich postulatach oczekuje się, że nacisk zostanie położony na podstawę programową, dlatego jest to element kluczowy podczas planowania wdrożenia edukacji outdoorowej do programu nauczania polskich szkół i przedszkoli.

Oprócz tego, że edukacja outdoorowa powinna nawiązywać do podstawy programowej, należy zwrócić uwagę na fakt, iż bardzo ważny

w Outdoor Education jest kontekst miejsca, np. konteksty lokalne, konteksty kulturowe, historyczne (np. historia miejsca, w którym odbywają się zajęcia). Bardzo ważne jest więc staranne planowanie nauki na świeżym powietrzu po to, aby nauka w terenie z jednej strony mieściła się w ramach programu nauczania, a z drugiej strony, aby korzystała z naturalnych kontekstów, które znajdują odzwierciedlenie w wielu doświadczeniach możliwych jedynie poprzez edukację outdoorową.

Nauczyciele powinni nauczyć się wykorzystywać potencjał uczenia się nowo zdobytych informacji i nowych wyzwań w środowisku zewnętrznym. Nauka w plenerze, wizyty terenowe i wkład zewnętrznych uczestników (np. ekspertów) wzbogaca tematykę zajęć i czyni je atrakcyjnymi. Możliwości uczenia się na świeżym powietrzu istnieją we wszystkich obszarach programu nauczania, w tym w tematach takich jak przedsiębiorczość, edukacja w zakresie zrównoważonego rozwoju i globalne obywatelstwo. Nauka na świeżym powietrzu jest częścią szerokiej gamy praktycznych podejść do rozwoju umiejętności.

Podczas budowania programu nauczania należy pamiętać o tym, iż edukacji outdoorowej, czyli praktycznego podejścia do zdobywania wiedzy w procesie uczenia się, nie należy postrzegać jako alternatywnej formy świadczenia edukacji. Outdoor Education należy traktować jako część zintegrowanego procesu nauczania w ramach tematyki przedmiotowej lub w ramach korelacji przedmiotowych (interdyscyplinarność).

Różne doświadczenia związane z nauką na świeżym powietrzu oferują możliwości naturalnego rozwoju kompetencji przekrojowych, czyli umiejętności uczenia się w obszarach takich jak komunikacja, kreatywne rozwiązywanie problemów, praca w grupie i myślenie przedsiębiorcze. Nauka na świeżym powietrzu może znacząco przyczynić się również do rozwoju kompetencji podstawowych takich jak umiejętność czytania, pisanie, liczenia, wiedzy o zdrowiu i wielu innych.

W piśmiennictwie istnieją możliwości wykorzystania różnych form stosowanych w edukacji outdoorowej: słowa mówionego, wykresów, map,

rozkładów jazdy, wskazówek, instrukcji.

W zakresie przedmiotów ścisłych, takich jak np. matematyka, w zadaniach outdoorowych stosuje się polecenia obejmujące np. mierzenie długości lub kątów w terenie, obliczanie wysokości, obliczanie czasu podróży.

W zakresie zdrowia i dobrego samopoczucia istnieją możliwości planowania takich aktywności fizycznych, które wpływają na poprawę samopoczucia emocjonalnego i zdrowia psychicznego.

Wszystkie placówki edukacyjne w Polsce mogą korzystać z różnych praktyk wdrażania outdoor education do swoich programów nauczania, w zależności od możliwości i potrzeb. Zarówno dyrekcja, nauczyciele, jak i pozostali interesariusze powinni mieć świadomość tego, że edukacja w terenie może być realizowana w ramach każdego przedmiotu i na wszystkich poziomach nauczania. Wiele aktualnych tematów w edukacji można przenieść na zewnątrz przy odrobinie namysłu i kreatywności.

NAJPOPULARNIEJSZE METODY WDRAŻANIA OUTDOOR EDUCATION TO:

a. METODA PROJEKTÓW

- pozwala na wybór treści podstawy programowej nauczanej w terenie; wyboru może dokonywać nauczyciel samodzielnie lub w porozumieniu z uczniami i innymi nauczycielami, w ramach korelacji przedmiotowych
- pozwala na stworzenie harmonogramu zadań outdoorowych oraz określenie celów edukacyjnych krótkoterminowych i długoterminowych; w zależności od potrzeb i możliwości, zadania mogą być realizowane w blokach czasowych, np. przez tydzień, miesiąc, semestr, być działaniem całorocznym lub cyklicznym (np. raz w miesiącu)

b. METODA WYCIECZEK PRZEDMIOTOWYCH

- pozwala na uzupełnienie bieżących tematów lekcji o wiedzę praktyczną z jednego lub grupy przedmiotów
- pozwala na zaangażowanie się uczniów i ich rodziców w proces przygotowań i realizacji zajęć w terenie (zapowiedzianych wcześniej wyjść lub wyjazdów)

c. METODA AD-HOC

- pozwala na organizację krótszych lub dłuższych zajęć outdoorowych na terenie placówki edukacyjnej lub w odległości spaceru od niej
- pozwala zminimalizować i wyeliminować koszty nauki w terenie
- pozwala na szybkie reagowanie na zmienne warunki atmosferyczne (np. bezproblemowe przesunięcie terminu zajęć w plenerze).

Uczenie się na świeżym powietrzu oferuje uczniom wiele możliwości pogłębienia i kontekstualizacji zrozumienia tematów w ramach obszarów programu nauczania, podstawy programowej. Dlatego też zajęcia outdoorowe nie powinny być traktowane przez jednostki edukacyjne powierzchownie i w oderwaniu od innych prac programowych, ale powinny być wykorzystywane rozsądnie i systemowo.

Wiele dokumentów międzynarodowych potwierdza pozytywny wpływ wprowadzenia do szkół i przedszkoli edukacji outdoorowej na dzieci i młodzież. Przykładowo szkocki dokument „Curriculum for Excellence” podkreśla, że: „Dzieci o wiele więcej rozumieją, co robią w praktyce na dworze. Wszystko bardzo dobrze wygląda w książkach i mówienie o zjawiskach na lekcjach jest ważne, ale jeśli dzieci doświadczają wiedzy na zewnątrz, jest to dla nich o wiele bardziej realne i pomaga im zrozumieć wszystkie usłyszane lub przeczytane informacje”.

POSTĘPOWE NAUCZANIE POPRZECZ DOŚWIADCZANIE

Wszystkie aspekty programu nauczania można badać na zewnątrz. Widoki, dźwięki i zapachy na zewnątrz, bliskość natury, podekscytowanie, które odczuwa większość dzieci i młodzieży, cuda natury i ciekawość służą wzmocnieniu i stymulowaniu uczenia się.

Nauka na świeżym powietrzu kształtuje zdrowe podstawy we wczesnych latach życia, zauważa się wiele przykładów dobrych praktyk poprzez działania na obszarach lokalnych. Zapewnienie progresywnego zakresu zrównoważonych doświadczeń edukacyjnych na świeżym powietrzu może oznaczać maksymalizację wykorzystania lokalnych kontekstów i wykorzystanie powtórnych wizyt na różnych poziomach edukacyjnych, aby dodać głębi do całości doświadczeń.

Z punktu widzenia ucznia, każda wizyta, również w tym samym miejscu, będzie oferować inną perspektywę, wzbogacenie programu nauczania i zapewnienie większej spójności.

Na przykład wizyta w lokalnej farmie na poziomie klasy 2 szkoły podstawowej będzie miała bardzo różne wyniki od wizyty w tym samym gospodarstwie w klasie 7 szkoły podstawowej. Podobnie edukacja dotycząca działalności środowiskowej prowadzonej przez leśników będzie miała bardzo różne wyniki, jeśli wizyty będą miały miejsce w klasie 1 szkoły podstawowej i w klasie 4 szkoły podstawowej.

Kreatywne, długofalowe planowanie zajęć outdoorowych będzie pozwalało na wykorzystanie doświadczeń i wyników w różnych kontekstach plenerowych w całym programie nauczania różnych poziomów edukacyjnych, tkając nić progresywnych doświadczeń edukacyjnych na świeżym powietrzu, które łączą się bezpośrednio z „wewnętrznym” doświadczeniem każdego ucznia. Kiedy doświadczenia związane z nauką na świeżym powietrzu są osadzone w programie nauczania, ten cykl uczenia się nastąpi naturalnie, tak jak ma to miejsce obecnie w większości ustawień programu

edukacji wczesnoszkolnej. W świetle coraz bardziej „regularnego i częstego” uczenia się na świeżym powietrzu obecna praktyka będzie ewoluować w coraz większym stopniu, wykorzystując tereny szkolne/przedszkolne i tereny położone w niedalekiej odległości od placówek edukacyjnych.

Teren szkoły jest często pierwszym krokiem do podjęcia edukacji na zewnątrz. Jest to krok bezpieczny dla kadry rozważającej wprowadzenie edukacji outdoorowej w ramach nauczania danego przedmiotu. Kolejny krok, czyli przejście do kontekstów uczenia się w terenie, w bardziej odległych miejscach będzie łatwiejszy do zrobienia, gdy nauczyciel zdobędzie doświadczenie podczas kilku zajęć prowadzonych na dworze, na terenie szkoły/przedszkola lub na terenie okołoszkolnym/okołoprzedszkolnym. Młodsze dzieci, w szczególności mogą odkrywać i rozwijać poczucie własności terenu swojej szkoły/przedszkola na co dzień.

Poza zapewnieniem kontekstu do nauki, teren szkoły/przedszkola może zaangażować miejscowe społeczności jako partnerów – ekspertów w danej dziedzinie, którzy często mogą zapewnić dobre źródła wiedzy, finansów i innych zasobów dla projektów rozwojowych, wspomagających zajęcia w terenie.

Strategia dotycząca nieruchomości szkolnych i przedszkolnych powinna zawsze wymagać od władz lokalnych, aby te rozwały w jaki sposób najlepiej wykorzystać teren szkoły/przedszkola i przestrzeni zewnętrznych do tworzenia/rozwijania integralnej części środowiska do uczenia się. Projektowanie krajobrazu jest na równi istotne z projektowaniem budynków szkolnych i przedszkolnych. Tereny szkolne/przedszkolne poprzez plany zarządzania majątkiem szkolnym pomogą bowiem zmaksymalizować ich potencjał jako środowiska do prowadzenia nauczania outdoorowego.

Przykładowo, plac zabaw czy park w okolicy szkoły sprawia, że teren może być wykorzystany do edukacji w plenerze lub do robienia przerw w edukacji. Lokalizacja placówek jest ważna dla zrozumienia różnic w kontekstach uczenia się. Szkoły wiejskie mogą mieć wiele okazji, aby

na co dzień odwiedzić „tereny zielone”, a od czasu do czasu wybrać tereny miejskie jako tereny edukacji o środowisku. W przeciwieństwie do tego, młodzieżowa grupa miejska może zdecydować się na odwiedzenie różnych okolicznych terenów zielonych, aby zrównoważyć zakres doświadczeń.

Termin „przestrzeń zielona” jest obecnie szeroko rozpowszechniony i często używany do wyróżniania parków, placów zabaw i boisk sportowych z obszarów takich jak ulice itp. Z terenów zielonych korzystają również młodzi ludzie na obszarach wiejskich. Szersze pojęcie „przestrzeni zielonej” obejmuje całe środowisko niezbudowane.

KOMPLEKSOWE PLANOWANIE ZAJĘĆ OUTDOOROWYCH

Outdoor Education powinno planować się na wszystkich poziomach edukacji szkolnej i przedszkolnej, w różnych kontekstach plenerowych. Edukacja outdoorowa wymaga starannego i kompleksowego planowania oraz znajomości terenu (konieczny jest rekonesans).

Kompleksowe planowanie Outdoor Education jest niezbędne, aby wszyscy partnerzy podzielali wizję podróży edukacyjnej dzieci w wieku od 3 do 18 lat i dalej. Potrzebne jest przedstawienie celu edukacji w terenie oraz zasad bezpieczeństwa podczas zajęć.

Bardzo ważna jest komunikacja z dziećmi, ich rodzicami, z dyrektorem i innymi pracownikami których może dotyczyć lekcja w plenerze. Ważna jest też komunikacja z partnerami – ekspertami, organizacjami wspierającymi.

Planowanie progresywnych doświadczeń edukacyjnych jest wspomagane, gdy nauczyciele i edukatorzy w pełni wykorzystają uwzględnienie wcześniejszych doświadczeń dzieci i młodzieży w zakresie uczenia się na świeżym powietrzu.

Sugerowane pytania do rozważenia podczas planowania Outdoor Education:

- Które doświadczenia będą miały większy wpływ na naukę, jeśli będą odbywać się na zewnątrz?
- W jaki sposób uczenie się na świeżym powietrzu może wzmocnić i pogłębić uczenie się w obszarach programu nauczania?
- Jakie doświadczenia najlepiej nadają się do połączenia nauki w pomieszczeniu i na świeżym powietrzu?

- W jaki sposób można najlepiej utrwalić, rozwinąć lub usprawnić naukę w pomieszczeniach, korzystając z zajęć na świeżym powietrzu?
- Jakże istnieją możliwości łączenia przedmiotów (korelacji przedmiotowych) w edukacji na dworze, pracując z obecnym programem nauczania?
- Jak najlepiej wykorzystać wcześniej przetestowane, sprawdzone wizyty lokalne lub gotowe scenariusze edukacyjne?
- Jakże warunki pogodowe są odpowiednie, akceptowalne dla danego typu edukacji outdoorowej, a jakie są zupełnie nieakceptowalne dla danej grupy dzieci, miejsca lub tematyki?

DOSTĘPNOŚĆ I RÓWNOŚĆ

Zarządzanie różnorodnością kulturową i społeczną ma kluczowe znaczenie dla planowania i należy zająć się tym tematem z dużym wyprzedzeniem, gdy planuje się zabrać grupy na zewnątrz, w teren. Aby pomóc w planowaniu, szczegóły ustawodawstwa dotyczącego równości i wskazówki dotyczące tego, jak postępować w różnych sytuacjach można znaleźć w wielu zasobach online. Ważne jest, aby nikomu nie odmawiało się możliwości uczestniczenia w zajęciach w terenie poprzez dyskryminację, uprzedzenia lub wykluczenie z powodu takich czynników jak rasa, płeć czy niepełnosprawność.

Należy dołożyć wszelkich starań, aby dostrzec i jak najwcześniej przezwyciężyć bariery utrudniające uczestnictwo. Te bariery będą różne dla różnych grup osób, ale mogą obejmować na przykład trudności w komunikacji, niepełnosprawność fizyczną, ograniczenia finansowe lub kwestie religijne/kulturowe. Planowanie może wymagać dialogu z poszczególnymi uczestnikami, interesariuszami i partnerami lub potrzebę zasięgnięcia porady u osób specjalizujących się we wspieraniu równości grupy, aby zapewnić wszystkim uczniom dostęp do programu nauczania outdoorowego. Należy pamiętać o tym, że prawo każdego dziecka i młodej osoby do osobistego wsparcia powinno być prawem nadrzędnym i umożliwiać korzystanie z możliwości oferowanych przez program nauczania outdoorowego. Niekiedy planowanie zajęć w plenerze wymaga bardzo dużo wysiłku dla osiągnięcia celu, jakim jest stworzenie potencjalnie najlepszych rozwiązań, akceptowalnych przez wszystkich uczniów i ich rodziców.

NAUKA I NAUCZANIE W PLENERZE

Nauka na świeżym powietrzu może być kontekstem edukacyjnym, który zachęca dzieci i młodzież do tworzenia powiązań empirycznych, prowadzących do głębszego zrozumienia treści w ramach i między obszarami programu nauczania oraz do zaspokajania potrzeb uczniów. Nauka na świeżym powietrzu, wykorzystywana na wiele sposobów, wzbogaci program nauczania i sprawi, że nauka będzie przyjemna, znacząca i odpowiednia dla dzieci i młodzieży. Nauka na świeżym powietrzu może zapewnić zrównoważony rozwój edukacji poprzez inicjatywy takie jak praca na rzecz poprawy bioróżnorodności na terenie szkoły, odwiedzanie lokalnych lasów, odkrywanie i kontaktowanie się z lokalną społecznością oraz opracowywanie szkolnego planu podróży. Ulubioną częścią zajęć outdoorowych wielu dzieci jest czas wolny — przerwa, np. gdy grupa robi sobie piknik, gdy jest chwila czasu na swobodną zabawę, odkrywanie i badanie zjawisk, a nawet zwykłe pieczenie kiełbasy na ognisku.

Nauka na świeżym powietrzu wiąże się z korzyściami zdrowotnymi. Badania wskazują, że wykorzystanie terenów zielonych lub „zielone ćwiczenia” poprawiają zdrowie. W szczególności nauka na świeżym powietrzu ogólnie skutkuje podwyższonymi poziomami aktywności fizycznej. Ponadto interakcja z terenami zielonymi (spacery, ogrodnictwo itp.) poprawia emocje, dobre samopoczucie i zdrowie psychiczne.

Wykorzystanie nowej technologii w ramach planowanego podejścia do uczenia się na świeżym powietrzu dodaje wartości do wyników edukacyjnych i badawczych dzieci i młodzieży. Można na przykład cofnąć doświadczenia zarejestrowane cyfrowo do klasy i wykorzystywać je do wzmacniania i dalszego rozwijania samego doświadczenia. Zdjęcia zrobione smartfonem stają się zasobem, który wspiera naukę na świeżym powietrzu, umożliwiając dzielenie się np. emocjami czy spostrzeżeniami z wychowawcami, kolegami i rodzicami.

WSPÓŁPRACA Z PARTNERAMI

Outdoor Education można najlepiej realizować poprzez współpracę partnerską. Wszystkie jednostki edukacyjne powinny współpracować z szeroko pojętymi partnerami i dzielić wspólne rozumienie i język wokół rozwoju kompetencji młodego pokolenia poprzez edukację outdoorową.

Współpraca partnerska rozpoczyna się we wczesnych latach i może trwać do końca edukacji i dłużej. Lokalne okoliczności i wymagania zawsze będą miały wpływ na zakres możliwości rozwoju partnerstwa. Staranne planowanie pomoże określić kiedy i gdzie nauczyciel odniósłby korzyści z pracy z partnerami lub organizacjami partnerskimi, aby rozwijać się i zwiększać możliwości uczenia się na świeżym powietrzu.

Jest wiele kreatywnych i stymulujących sposobów doświadczania praktycznych działań, które najlepiej można osiągnąć poprzez partnerów pracujących na terenie szkoły lub okolicy. Lokalizacje ośrodków edukacyjnych mogą oferować całkowicie różny zakres partnerów i różne zestawy efektów uczenia.

Partnerstwa mogą przyczynić się do uatrakcyjnienia ofert edukacyjnych szkół i przedszkoli, a tym samym wpływać na wybór ścieżek edukacyjnych czyniony przez uczniów i ich rodziców. Edukacja outdoorowa daje bowiem nowe możliwości rozwoju nauki empirycznej oraz tak zwanych „życiowych” umiejętności dzieci i młodzieży, o których braku w standardowym systemie edukacji coraz częściej się słyszy.

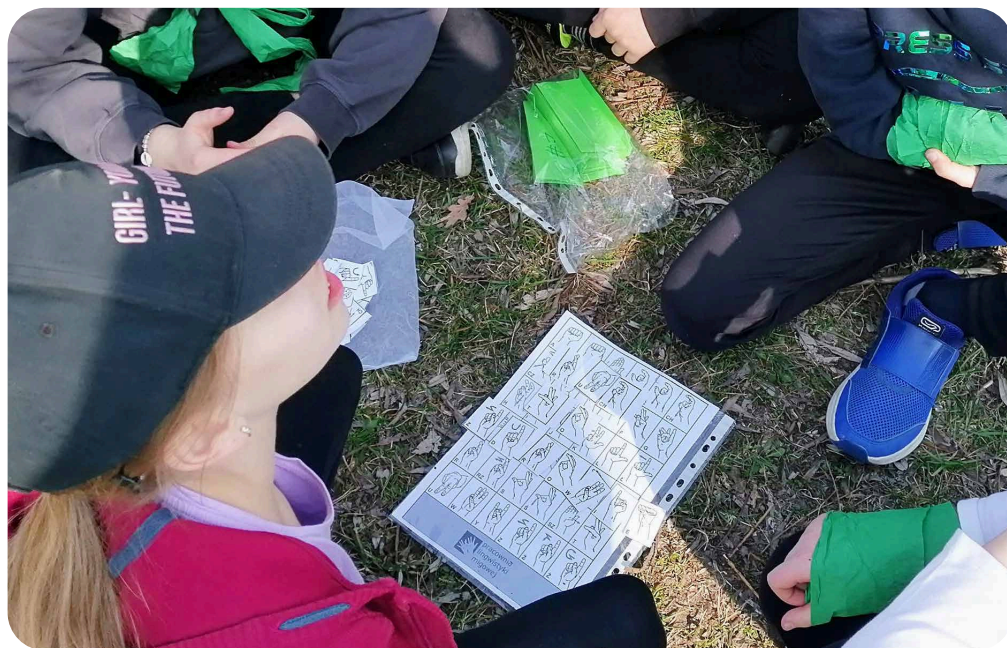
Partnerzy, którymi mogą być profesjonaliści lub wolontariusze z doświadczeniem w takich dziedzinach, jak architektura naziemna, zajęcia przygodowe (ang. Outdoor Adventure Education) lub szkoły leśne czy nadleśnictwa mogą zaoferować nieocenione możliwości techniczne, wiedzę i wskazówki. Partnerzy-eksperti w danej dziedzinie mogą zmienić sposób uczenia się na świeżym powietrzu i naturalnie uatrakcyjnić sposób edukacji.

W Polsce często partnerami-ekspertami stają się m.in. leśnicy pracujący w ośrodkach edukacji leśno-przyrodniczej lub pracownicy fundacji

czy stowarzyszeń.

Istnieje szerokie spektrum możliwości partnerstwa – zaczynając od możliwości planowania i prowadzenia edukacji na świeżym powietrzu przez inicjatywę dzieci i młodzieży lub planowanie i prowadzenie działań outdoorowych przez nauczycieli/pracowników jednostek edukacyjnych po doświadczenia planowane i dostarczane wyłącznie przez partnerów.

Ustalenie charakteru i trybu współpracy partnerskiej pomaga w rozwoju wspólnego postrzegania i rozumienia celów edukacji outdoorowej oraz pomaga w planowaniu ustawicznego rozwoju schematów współpracy i możliwości, zarówno ośrodków edukacyjnych, jak i samych partnerów. Celem wszystkich partnerów powinno być nieustanne doskonalenie metod współpracy oraz wspólne tworzenie wysokiej jakości scenariuszy edukacyjnych, stwarzających możliwość odpowiedniego planowania i starannego przygotowania doświadczeń edukacyjnych na świeżym powietrzu.

ZAANGAŻOWANIE RODZICÓW I OPIEKUNÓW

Rodzice zapewniają odrębną perspektywę uczenia się i nauczania outdoorowego, co może pomóc lub przeszkodzić personelowi w planowaniu edukacji outdoorowej. Nauczyciele powinni nawiązywać z rodzicami kontakt po to, aby poznać ich nastawienie do edukacji na dworze, podzielić się swoimi poglądami oraz aby rodzice mogli aktywnie wspierać naukę swoich dzieci.

Wsparcie i wkład rodziców i opiekunów dzieci i młodzieży jest bardzo ważny. Rodzice są kluczowymi partnerami w przekazywaniu niektórych istotnych informacji oraz w pomocy w przygotowaniu dzieci i młodzieży do nauki na świeżym powietrzu. Rodzice mogą również motywować dzieci i młodzież do przebywania na świeżym powietrzu poza lekcjami, a także wspierać nauczycieli i wychowawców podczas zaplanowanych lekcji w bliższym lub dalszym plenerze oraz podczas wyjazdów (nawet tych kilkudniowych). Rodzice i opiekunowie powinni być w pełni informowani o planowanych zajęciach outdoorowych i wyjazdach zgodnie z lokalnymi procedurami. Powinni być również uświadamiani w perspektywie korzyści płynących ze „spontanicznych” wyjść / wyjazdów outdoorowych. Dobra komunikacja jest zatem kluczowa, na przykład, aby pomóc rodzicom docenić i zrozumieć wartość uczenia się na świeżym powietrzu i zapewnić, że dzieci i młodzież są odpowiednio przygotowani pod względem ubioru, wyżywienia i tego, co jest wymagane w programie outdoorowym podczas edukacji w terenie.

MIEJSCA DO NAUKI NA ŚWIEŻYM POWIETRZU

Nauka na świeżym powietrzu odbywa się w różnych terenach szkoły po tereny historyczne, od lokalnych parków po parki narodowe, od wiosek po miasta, od gaików po lasy, od doświadczeń wyjazdowych w Polsce po wyprawy zagraniczne. Każda okazja do nauki na świeżym powietrzu daje dzieciom i młodzieży szansę odkrywania nowych miejsc i dzielenia się doświadczeniami. Młodzi ludzie uczą się przez doświadczanie prawdziwego, otaczającego ich świata ludzi i przyrody. Często sami uczniowie mogą mieć bardzo dobre pomysły na wykorzystanie lokalnych obszarów do edukacji w terenie. Mogą to być obszary, które nie zostały uwzględnione na etapie planowania przez nauczyciela, partnera czy eksperta.

Zadawanie niektórych z poniższych pytań może pomóc w podjęciu decyzji dotyczących najlepszych miejsc do nauki:

- Jakie doświadczenia outdoorowe można zaoferować na terenie szkoły/przedszkola lub innego ośrodka edukacyjnego?
- Kto może udzielić porady na temat tego, co jest dostępne lokalnie i w kraju?
- Dokąd trafiają inne szkoły lub ośrodki w okolicy?
- Do których miejsc można łatwo dotrzeć pieszo, aby umożliwić naukę na świeżym powietrzu w zrównoważony i regularny sposób?
- Czy proponowane konteksty uczenia się są wystarczająco trudne dla dzieci i młodzieży, czy nawiązują do obecnie przerabianej podstawy programowej?
- Które miejsca można odwiedzać wiele razy, aby pogłębić naukę?
- Które miejsca można odwiedzać o różnych porach roku, aby osiągnąć różne obserwacje, cele, wyniki?
- Które miejsca mogą stać się bazą – punktem spotkania i/lub schronienia w razie niepogody?

DOŚWIADCZENIA WYJAZDOWE

Wyjazdy młodych ludzi do innego miejsca w Polsce lub za granicą na kilka dni zapewniają środowisko, w którym dzieci i młodzież mogą badać idee dotyczące tożsamości indywidualnej i grupowej. W tym kontekście doświadczenia takie odnoszą się do wyjazdów edukacyjnych, które obejmują jeden lub więcej noclegów, podczas których głównym celem jest nauka na świeżym powietrzu (np. chodzenie po górach, lasach).

Doświadczenia wyjazdowe krajowe obejmować mogą korzystanie z ośrodków z dostępem do naturalnych lub specjalnie zaprojektowanych, stworzonych przez człowieka przestrzeni, dostosowanych do edukacji w terenie. Mogą to być m.in. schroniska młodzieżowe, kempingi.

Doświadczenia krajowe kontrastują z doświadczeniami międzynarodowymi, które mają nieco inny cel. Przykładowo, wymiana rówieśnicza międzynarodowa stwarza dodatkowe możliwości nawiązywania sieci współpracy międzynarodowych i nabywania kompetencji w komunikacji międzykulturowej i/lub wielokulturowej.

Podczas doświadczeń wyjazdowych pojawia się też wiele okazji do dostarczenia doświadczeń, które nie są łatwe do osiągnięcia w społeczności lokalnej. Na przykład, porównując i przeciwstawiając charakterystykę społeczności polskiej ze społecznościami zamieszkującymi inne regiony Europy czy świata, młody człowiek uczy się funkcjonowania w nowo poznanych otoczeniach oraz oceniać charakterystykę własnej społeczności na tle innych kultur.

Podsumowując, doświadczenie wyjazdowe w edukacji outdoorowej zapewniają wyjątkowe formy intensywnego przeżycia, które zachęcają dzieci i młodzież do głębszego angażowania się w budowanie relacji z rówieśnikami oraz nauczycielami. Co więcej metody budowania relacji i zaangażowania można osiągnąć poprzez wyjazdy z własnym wyżywieniem. Podczas takich wyjazdów dzieci i młodzież uczą się wspólnego planowania i przygotowywania posiłków. Samodzielne kupowanie i gotowanie jedzenia wyraźnie współgra z promowaniem zdrowego odżywiania i zdrowego stylu życia.

Spędzanie czasu poza domem daje dzieciom i młodzieży:

- możliwość rozwijania pewności siebie, samodzielności i podejmowania własnych decyzji
- możliwość przeżycia przygody, dzięki odkrywaniu nowych miejsc i nowych środowisk
- możliwość dostrzeżenia korzyści ze zdrowego stylu życia poprzez aktywność fizyczną
- szansę lepszego poznania siebie i swojej grupy
- szansę na refleksję płynącą z naturalnych doświadczeń.

Aby zmaksymalizować korzyści płynące z doświadczeń wyjazdowych, ważne jest staranne planowanie i przygotowanie wyjazdu. Praca podejmowana z dziećmi i młodzieżą przed i po wyjeździe jest kluczem do trafności, spójności, zakresu i głębi uczenia się.

Prace projektowe dotyczące edukacji wyjazdowej powinny opierać się na wcześniejszych doświadczeniach własnych i na doświadczeniach bardziej doświadczonych kolegów, edukatorów. Projektowanie optymalnych scenariuszy edukacyjnych i zadań outdoorowych wyjazdowych, o odpowiedniej jakości jest ważnym elementem zdobywanym przez personel tylko dzięki doświadczeniu.

Korzystanie z najnowszych technologii można wspierać edukację outdoorową wyjazdową, umożliwiając dzieciom i młodzieży relacjonowanie swoich doświadczeń w postaci zdjęć czy filmików udostępnianych poprzez różne kanały, w tym poprzez media społecznościowe.

Ogólnie rzecz biorąc, aby dzieci i młodzież mogły jak najlepiej wykorzystać swoje doświadczenia wyjazdowe, niezbędne jest, aby edukatorzy planowali wszelkie działania odpowiednio wcześniej, w porozumieniu z dyrekcją, rodzicami i uczniami. Ważne jest to, aby edukatorzy potrafili identyfikować potencjale problemy związane z wyjazdem w dalszy teren oraz jasno określać tematykę zajęć, rolę edukatorów i uczniów, ich odpowiedzialność za nauczanie i uczenie się oraz za przestrzeganie zasad bezpieczeństwa.

ROZPOZNAWANIE OSIĄGNIĘĆ

Edukacja szkolna i przedszkolna obejmuje uczenie się zarówno w placówkach, jak i poza placówkami edukacyjnymi, klasami. Nauka na świeżym powietrzu zapewnia dzieciom i młodzieży nowe warunki do zdobywania, ale też do demonstrowania swojej wiedzy, a zatem może służyć do oceny wiedzy i umiejętności dzieci i młodzieży. Ocena uczenia się w różnych kontekstach, na świeżym powietrzu może zapewnić możliwość zróżnicowania poziomu wyzwań odpowiednio do potrzeb jednostek oraz umiejętności osobistych, interpersonalnych i praktycznych. Różnorodne konteksty praktyczne i wysokiej jakości interakcje, natychmiastowa i konstruktywna informacja zwrotna oraz czas na refleksję przyczyniają się do zakresu i głębokości procesów oceny. W ramach programu outdoorowego ocenianie jest integralną częścią skutecznego uczenia się i nauczania.

Ocena doświadczeń związanych z uczeniem się na świeżym powietrzu dostarcza cennych dowodów na to, że ta forma edukacji przyspiesza rozwój wielu kompetencji życiowych, które mogą przyczynić się do doskonalenia uczniów całej szkoły/przedszkola.

Aby ocenić postępy poszczególnych osób, podstawowe umiejętności mogą być rejestrowane przez nauczycieli, edukatorów i oceniane za pomocą raportów oraz za pomocą innych narzędzi, które powinny być integralną częścią planowania doświadczeń edukacyjnych na świeżym powietrzu. Aktywne angażowanie dzieci i młodzieży w proces oceny i samooceny można osiągnąć, na przykład dzięki zastosowaniu Karty Samooceny Ucznia – narzędzia, które pomaga rozwijać zdolność świadomego uczenia się i nabywania nowych kompetencji.

Doświadczenia na świeżym powietrzu, które mają na celu poprawę osiągnięć, sukcesów i jakości uczenia się młodych ludzi opierają się na kluczowych tematach wskaźników jakości, mogących określić jak zajęcia w terenie wpływają na rozwój kompetencji przekrojowych indywidualnego ucznia. Zasób obejmuje pytania i przykłady odpowiedzi

w postaci pięciu stopni jakościowych, które stają się wynikiem sukcesu lub mogą być wykorzystywane na wszystkich etapach do identyfikacji obszarów wymagających poprawy programu edukacji outdoorowej.

W edukacji outdoorowej na całym świecie, zachęca się do tego, aby nauczyciele, szkoły, klasy, lokalne społeczności i władze lokalne wzięły pod uwagę różne sposoby uznawania osiągnięć edukacji outdoorowej uczniów. Osiągnięcia w edukacji outdoorowej, np. w tematyce promocji aktywnego i zdrowego stylu życia czy pielęgnacji dziedzictwa kulturowego, można nagradzać poprzez oferowane nagrody za osiągnięcia czy też poprzez wyróżnienia, dyplomy.

KSZTAŁCENIE I ROZWÓJ ZAWODOWY NAUCZYCIELI

Kształcenie nauczycieli i ustawiczne doskonalenie zawodowe odgrywają kluczową rolę w wyposażaniu nauczycieli i edukatorów w odpowiednie umiejętności, niezbędne do zapewnienia wysokiej jakości nauki na świeżym powietrzu. Podczas wstępnych szkoleń dla nauczycieli, prowadzonych przez bardziej doświadczonych, wykwalifikowanych kolegów, edukatorów, partnerów, znacząco wzrasta zrozumienie tematyki edukacji outdoorowej i wiedza na temat prostych i bardziej skomplikowanych metod i możliwości uczenia dzieci programu szkolnego/przedszkolnego w terenie. Następnie potrzebne jest dalsze wsparcie kadry nauczycielskiej poprzez doskonalenie zawodowe, którego rolą jest wzmocnienie wiary we własne, nowo nabyte kompetencje.

Ważnym zadaniem osób zaangażowanych w kształcenie nauczycieli jest motywowanie i inspirowanie nauczycieli do prowadzenia zajęć outdoorowych oraz pokazywanie im ciekawych miejsc do uczenia się na zewnątrz, zachęcanie do opracowywania własnych scenariuszy edukacyjnych Outdoor Education, przykładowo na bazie istniejących już scenariuszy outdoorowych. Nauka projektowania i planowania doświadczeń edukacyjnych na świeżym powietrzu oraz nauka zarządzania i prowadzenia grup, zwiększy pewność siebie i umiejętności nauczycieli i wychowawców w kontekście prowadzenia zajęć na zewnątrz.

Możliwości ustawicznego doskonalenia zawodowego nauczycieli, w perspektywie nauczania na świeżym powietrzu, mogą być realizowane poprzez dzielenie się wiedzą z innymi nauczycielami i edukatorami, poprzez rozwijanie lokalnej strategii współpracy z lokalnymi jednostkami i organizacjami oraz poprzez rozpowszechnianie informacji o edukacji outdoorowej, np. w formie „Przewodnika Outdoor Education w Polsce”.

Nauczyciele, którzy chcą ustalić, czym jest doskonalenie zawodowe w perspektywie edukacji outdoorowej, mogą zadać następujące pytania:

- Co muszę wiedzieć?
- Jak mogę dowiedzieć się więcej?
- Jak mogę zintegrować nową formę nauki z moją praktyką?
- Jak mogę podzielić się swoją wiedzą?

Należy zwrócić uwagę na korzyści płynące z technologii internetowej wspierającej strategię doskonalenia zawodowego, wspierające społeczności profesjonalistów zajmujących się nauką na świeżym powietrzu.

Aktywne angażowanie nauczycieli i edukatorów w proces oceny i samooceny można osiągnąć, na przykład dzięki zastosowaniu Karty Samooceny Nauczyciela” – narzędzia, które pomagają rozwijać zdolność świadomego uczenia się i nabywania nowych kompetencji w nauczaniu outdoorowym.

ZASADY BHP W EDUKACJI OUTDOOROWEJ

Zasady BHP są zarówno ważne dla nauczycieli, dyrekcji, jak i dla uczniów i ich rodziców.

Przy starannym zaplanowaniu i realizacji doświadczeń na świeżym powietrzu, lekcje mogą być równie bezpieczne co lekcje w klasie. Wiele zajęć edukacyjnych na świeżym powietrzu nie wiąże się z większym ryzykiem niż ryzyko, jakie niosą ze sobą lekcje prowadzone wewnątrz budynków. Wielu edukatorów obawia się prowadzenia lekcji w terenie ze względu na to, że zostaną obarczeni poważnym ryzykiem związanym z niemożliwością wyeliminowania wszystkich zagrożeń. Ważnym krokiem w podejmowaniu się prowadzenia zajęć na dworze jest zastosowanie analizy ryzyka i korzyści z doświadczeń outdoorowych. Nauczyciele i inne osoby wyprowadzające dzieci i młodzież na zewnątrz są w wyjątkowej sytuacji i muszą przyjąć wspierającą postawę uczenia się na świeżym powietrzu, która identyfikuje i pobudza twórcze możliwości uczenia się. W takim przypadku warto skorzystać z porad i wskazówek specjalisty BHP w Polsce, które prezentujemy w tym Przewodniku, w celu zmniejszenia ryzyka podczas zajęć na dworze. Dzieciom i młodym ludziom nie należy odmawiać doświadczeń outdoorowych tylko dlatego, że nie udało się całkowicie wyeliminować znaczących, ale mało prawdopodobnych zagrożeń. Przedsięwzięcie, w którym wyeliminowane są wszystkie ryzyka uniemożliwia uczniom wypracowanie własnych strategii i postaw wobec ryzyka. Należy więc rozważnie planować zajęcia na dworze, aby eliminować największe ryzyka przedsięwzięcia bez gaszenia iskry przygody w sercach młodych ludzi podczas nauki na świeżym powietrzu.

Planując i wążąc ryzyko i korzyści wynikające z edukacji outdoorowej, należy wziąć pod uwagę:

- W jaki sposób zostanie ocenione ryzyko i porównane z korzyściami?
- Czy planowane działania są odpowiednie dla wybranej lokalizacji?
- Czy planowane działania są zgodne z wytycznymi kierownika / przełożonego?
- Jak komunikować się z opiekunami, rodzicami?
- Czy i w jaki sposób moglibyśmy wykorzystać doświadczenia partnerów?
- Czy istnieją jakieś znaczące przykłady dobrych praktyk, z których możemy skorzystać?

WSKAZÓWKI SPECJALISTY BHP W POLSCE

1. Zadania i obowiązki osób odpowiedzialnych za organizację wyjścia / wycieczki:

Organizator wyjścia / wyjazdu uczestników zajęć poza teren placówki edukacyjnej odpowiada za zdrowie i bezpieczeństwo powierzonych mu uczestników. Do zadań dyrektora szkoły / przedszkola należy nadzór w zakresie prawidłowej i zgodnej z zasadami bezpieczeństwa organizacji wycieczek oraz zajęć pozaszkolnych.

Aby zagwarantować wysoką jakość usług, dyrektor powinien w szczególności:

- Jako strona zawrzeć z firmą turystyczną (biurem podróży) umowę na organizację i realizację wycieczki
- Wyznaczyć kierownika wycieczki spośród pracowników pedagogicznych szkoły o kwalifikacjach odpowiednich do realizacji określonej formy turystyki
- Powołać opiekunów sprawujących opiekę nad uczestnikami wycieczki
- Zapoznać się z założeniami organizacyjnymi i programem wycieczki opracowanym przez jej kierownika oraz zatwierdzić kartę wycieczki, co jest jednoznaczne z wyrażeniem zgody na jej organizację
- Podpisać listę uczniów biorących udział w wycieczce
- Posiadać, wyrażone w formie pisemnej, zgody rodziców na udział w wycieczce niepełnoletniego ucznia
- Zorganizować zajęcia edukacyjne uczniom, którzy nie uczestniczą w wycieczce klasowej
- Przechowywać dokumentację wycieczki po jej zakończeniu.

Przy organizacji zajęć, imprez i wycieczek poza teren szkoły lub placówki liczbę opiekunów oraz sposób zorganizowania opieki ustala się, uwzględniając wiek, stopień rozwoju psychofizycznego, stan zdrowia i ewentualną nieśprawność osób powierzonych opiece szkoły lub placówki, a także specyfikację zajęć, imprez i wycieczek oraz warunki, w jakich będą się one odbywały.

Zajęcia w plenerze mogą odbywać się niemalże w każdych warunkach pogodowych. Należy jednak przewidzieć, czy warunki, w jakich można znaleźć się z grupą dzieci, młodzieży nie będą zagrażały ich zdrowiu i życiu (zmienna temperatura, burze, silne wiatry itp.). Niedopuszczalne jest realizowanie wycieczek lub innych zajęć podczas burzy, śnieżyicy i gołoledzi. W takim wypadku powinno zostać zabezpieczone miejsce, w którym w razie potrzeby bezpiecznie można schronić się z grupą uczestników. Mogą to być wiaty, które ochronią od wiatru czy deszczu lub miejsca w schroniskach, czy też w innych do tego celu przeznaczonych miejscach. Podmioty organizujące zajęcia w terenie zobowiązane są do sprawdzenia terenu, na jakim będą prowadzone zajęcia, celem aktualnego rozpoznania terenu i zapoznania się z ewentualnymi zagrożeniami wynikającymi z warunków terenowych, jak i pogodowych. Opiekun zajęć, wycieczki zobowiązany jest do stałego dyscyplinowania uczniów/ uczestników i kontrolowania stanu liczebnego grupy.

Niedopuszczalne jest:

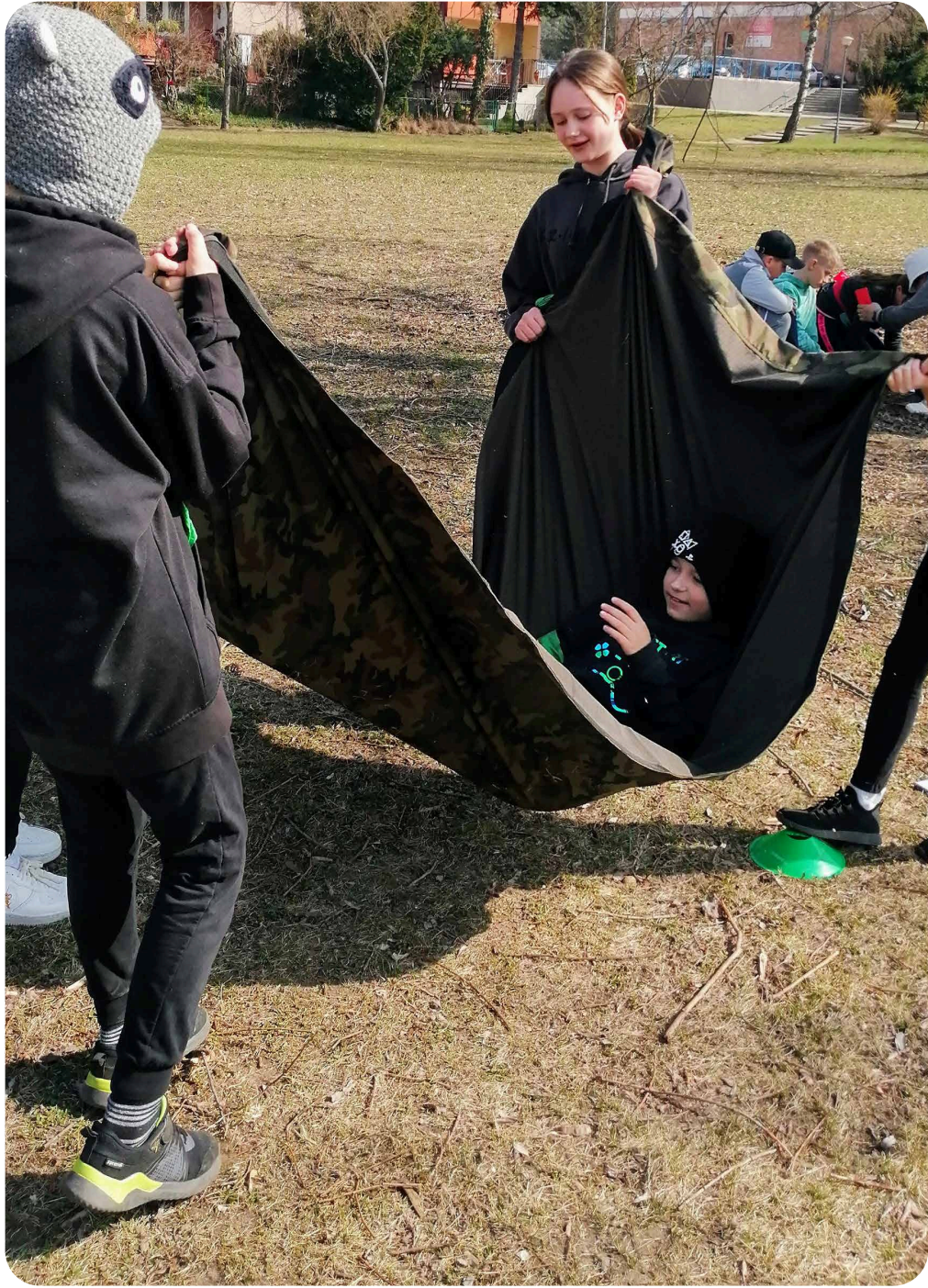
- wydawanie osobom pozostającym pod opieką szkoły lub placówki sprzętu, którego użycie może stwarzać zagrożenie dla zdrowia lub życia, w tym dysku, kuli, młota, oszczepu, łuku, szpady, sportowej broni strzeleckiej, jeżeli szkoła nie ma możliwości zapewnienia warunków bezpiecznego korzystania z tego sprzętu
- urządzenie ślizgawek i lodowisk na rzekach, stawach, jeziorach i innych zbiornikach wodnych
- używanie łodzi i kajaków podczas silnych wiatrów lub burz.

2. Wytyczne dotyczące ilości opiekunów grup biorących udział w edukacji outdoorowej (w lesie, w mieście lub innym dowolnie wybranym miejscu na dworze).

W obecnej chwili nie istnieją jednoznaczne, twarde wytyczne, co do ilości opiekunów przypadających na grupę dzieci w ramach organizowania krajoznawstwa i turystyki. Kierownik prowadzący zajęcia w terenie ma obowiązek zapewnić tylu opiekunów dla grupy, ile wymaga tego dana sytuacja. Powinno ich być minimum dwóch. Dobrze przyjąć tę liczbę za warunek konieczny do spełnienia, zwłaszcza na spacerach czy wyjazdach poza teren szkoły (lasy, ścieżki edukacyjne itp.). Im młodsze dzieci, tym należałoby rozważyć większą liczbę opiekunów. Małe dzieci w wieku od 3 do 6 lat są bardzo żywiołowe, interesują się wszystkim, co wkoło je otacza, dlatego opieka nad nimi wymaga specjalnej uwagi. Łatwo mogą się przewrócić, skaleczyć czy nawet zagubić. Dla grupy dzieci w tym przedziale wiekowym proponuje wyznaczyć jako minimum trzech opiekunów na grupę. Jeśli jednak możemy sobie pozwolić na większą ilość opiekunów, jest to wysoce wskazane. Dla dzieci w wieku szkolnym od 7 do 14 lat ilość opiekunów na zajęciach w plenerze to minimum dwóch. Tu jednak, jak zawsze, należy brać pod uwagę charakter i temperament dzieci oraz określić czy jest to grupa bardziej zdyscyplinowana, czy też grupa wymagająca większego zaangażowania opiekunów. W każdym przypadku należy mieć na uwadze nie tylko bezpieczeństwo dzieci, jak również opiekunów. Również opiekun może ulec wypadkowi, dlatego, mając na uwadze wielkość grupy, zawsze należy zaplanować minimum dwóch opiekunów.

Do grup ze szkół ponadpodstawowych również należy podchodzić indywidualnie. Jeśli planowany jest wyjazd na kilka dni, należałoby zaplanować większą ilość opiekunów. Nawet jeśli w grupie znajdują się osoby pełnoletnie, one również są pod opieką organizatorów. Ta zasada dotyczy każdej osoby, która wchodzi w skład grupy.

Na zajęciach poza miejscowością, w której znajduje się siedziba szkoły, a także w przypadku korzystania ze środków komunikacji publicznej, powin-

no stosować się zasadę 1 opiekun na grupę uczestników zajęć.

Opiekunowie zobowiązani są sprawdzać liczebność grupy przed wyruszeniem z każdego miejsca pobytu, w czasie przejazdu oraz po przybyciu do punktu docelowego.

Uczestnicy zajęć nie mogą bez wiedzy i pozwolenia opiekuna oddalać się od grupy.

Przepisy prawa oświatowego nie regulują tej kwestii w przypadku organizowania wyjść i wyjazdów krajoznawczych i turystycznych. Oznacza to, że dokumenty zawierające informację o dopuszczalnej liczbie uczestników przypadających na jednego opiekuna należy określić w przepisach wewnętrznych, w szczególności w regulaminie wycieczek i wyjść poza teren szkoły/ przedszkola.

3. Przejazdy tramwajem, autokarem, pociągiem – wytyczne i zalecenia

W trakcie przejazdów kolejowych lub komunikacją miejską grupa wyjazdowa powinna zająć miejsca w jednym wagonie kolejowym/ w jednej części autobusu. Niedopuszczalne jest wcześniejsze wskakiwanie uczestników wycieczki do jadącego pociągu/ autobusu w celu zajęcia miejsc siedzących. Opiekunowie podczas jazdy autobusem, tramwajem, pociągiem muszą zapewnić ciągły dozór nad uczestnikami, a uczestnicy wyjazdu nie powinni się przemieszczać, gdyż pozbawia to opiekunów kontroli nad grupą.

O sprawdzenie stanu technicznego podstawianego autokaru, za który odpowiada prawnie jednostka wypożyczająca, tak naprawdę może poprosić każdy z zainteresowanych – dyrekcja, nauczyciel, opiekun, rodzic, gdyż wszystkim powinno zależeć na bezpieczeństwie osób uczestniczących w wyjeździe. Dotyczy to również kierowcy autokaru – sprawdzenie jego stanu zdrowia i trzeźwości. Czynności te należy wykonać zawsze, jeśli cokolwiek wzbudza wątpliwości. Każdy autokar powinien wyposażony być w apteczkę i gaśnicę.

Autokar zazwyczaj zamawia nauczyciel organizujący wyjazd, gdyż ma on potrzebną wiedzę dotyczącą ilości osób oraz inne dane dotyczące preferencji uczestników wyjazdu.

4. Ubiór i niezbędne rzeczy do zabrania

Uczestnicy zajęć w terenie powinni posiadać odpowiedni ubiór – np. buty trekkingowe czy kurtkę chroniącą przed niekorzystnym wpływem warunków termicznie – pogodowych oraz przed zagrożeniami biologicznymi. W terenie na którym mogą występować kleszcze należy stosować bluzy lub koszule z długimi zapinanymi mankietami i kołnierzem, odpowiednie nakrycie głowy (np. kapelusz z rondem), długie spodnie opasujące ściśle kostki, pełne buty. Należy także każdorazowo zabierać ze sobą w teren odpowiednią ilość pożywienia i napojów.

Uczniowie i rodzice zobowiązani są do powiadomienia opiekuna o wszelkich dolegliwościach zdrowotnych, które mogą utrudniać lub uniemożliwiać udział w zajęciach terenowych, w szczególności o chorobach grożących nagłą utratą przytomności oraz o uczuleniach, alergiach. Wszyscy uczestnicy wycieczki powinni przestrzegać zasady, by na początku grupy ustawiane były osoby słabsze kondycyjnie, a na końcu osoby najsilniejsze. Kolumnę otwiera i zamyka osoba dorosła. Podczas zajęć w terenie niezbędna jest apteczka przenośna, wyposażona standardowo, za którą odpowiedzialna jest osoba wyznaczona przez dyrekcję. Przed wyjściem należy sprawdzić zawartość apteczki oraz terminy ważności znajdujących się w niej materiałów. Wskazane jest aby podczas zajęć w terenie obecna była jedna osoba przeszkolona z zakresu udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej.

Więcej informacji na temat zasad BHP podczas edukacji w terenie, można znaleźć w źródłach takich jak:

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 5 maja 2018 r w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach

Zasady bezpieczeństwa w terenie można przedstawiać,
np. na scenariuszach zajęć w formie czytelnych piktogramów:

czapka

komórka

plecak

krem SPF

elementy
odblaskowe

lina

rękawiczki

apteczka

górskie buty

czapka

kurtka
przeciwdeszczowa

latarka

woda

nie zbierać

WNIOSKI

Program nauczania outdoorowego staje się coraz bardziej popularny na całym świecie, dlatego właśnie teraz jest idealny czas dla wszystkich nauczycieli i partnerów w Polsce na tworzenie, rozwijanie i dostarczanie dzieciom i młodzieży edukacji na świeżym powietrzu.

Outdoor Education daje polskim szkołom i przedszkolom nowe możliwości, wzbogacające standardowy program nauczania w klasie o nauczanie empiryczne. Od terenów szkolnych po ulice miast, od lasów do gospodarstw, od stawów do ścieżek polnych, od wybrzeży morza, po stoki gór, Polska ma do zaoferowania bogactwo możliwości uczenia się na świeżym powietrzu, które pomoże dzieciom i młodzieży nawiązać kontakty ze światem zewnętrznym, ze światem prawdziwej nauki, w różnych obszarach programu nauczania. Nauka na świeżym powietrzu usprawnia naukę w klasie i jest potężnym środkiem motywującym do nawiązywania prawdziwych relacji ze światem natury. Outdoor jest często bardziej efektywnym miejscem do nauki niż pomieszczenia zamknięte. Podczas pracy w partnerstwie, jasne określenie ról i obowiązków partnerów skupia się na intencjach edukacyjnych i może przyczynić się do ustawicznego doskonalenia zawodowego. Dobre planowanie progresywne i zrównoważone doświadczenia na świeżym powietrzu są kluczem do sukcesu. Takie doświadczenia, od najmłodszych lat do dorosłości, pomogą naszym dzieciom i młodzieży wejść w dalszą edukację, a następnie w zatrudnienie na rynku pracy z umiejętnościami zbywalnymi, wymaganymi przez szybko zmieniający się świat rzeczywisty.

Mamy nadzieję, iż materiały Outdoor Education PO POLSKU poprowadzą nauczycieli i partnerów do określenia nowej wizji wprowadzenia edukacji outdoorowej do wszystkich szkół i placówek edukacyjnych. Obowiązkiem wszystkich zaangażowanych w edukację outdoorową jest rozpoznanie miejsca dla nauki na świeżym powietrzu w ramach istniejącego programu nauczania i odpowiednie jej zaplanowanie, aby wszystkie dzieci i młodzież w Polsce mogły mieć możliwości edukacji na dworze, w ramach swojej podróży edukacyjnej.

Tekst i zdjęcia: Fundacja Finnway Polska

FINNWAY POLSKA

- FUNDACJA -

Projekt Graficzny: Stowarzyszenie Kasztelania Ostrowska

KASZTELANIA
OSTROWSKA

Konsultacje eksperckie, merytoryczne:

- Education Finland, Centria Research and Development Centre,
- Fundacja Inspekt, Stowarzyszenie Kasztelania Ostrowska

Przepisy BHP: PHU Mirosława Majusiak

Przewodnik został opracowany przez ekspertów Fundacji Finnway Polska, we współpracy z polskimi i międzynarodowymi ekspertami edukacji outdoorowej, takimi jak Sense Consulting, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Poznaniu, Fundacja Inspekt, Stowarzyszenie Kasztelania Ostrowska, Fundacja Leśne Dzikie, Centria University of Applied Sciences oraz Education Finland. Chcielibyśmy podziękować za pracę Outdoor Education Advisory Group 2021–2022 oraz szerokiemu gronu partnerów i organizacji za ich wkład i zaangażowanie w pracę nad wspólnym projektem.

Kontakt:

Katarzyna Jämsä – Prezes Fundacji "Finnway Polska"

katarzyna.jamsa@gmail.com | +48 602 718 582

Fundusze
Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Rzeczpospolita
Polska

PO²JUTRZE 2.0

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

